

כספך ילך לאשפתות, לזבל ממש. עשירות של 50 מיליון ירדה לטמיון. לתקצב כמרים וכנסיות טמאים. שיקוצים וגילולים".

"איי, איי, איי" ייבב הגר"ח זייצ'יק ודמעות חמות ניגרו במורד לחייו העדינות ונבלעו בזקנו הלבן. "לא היתה לו זכיה לתת לתורה, לא היתה לו זכות! צריך זכות לתרום ליהודים לומדי תורה, צריך זכות!".

ארבעת הסיפורים האחרונים נמסרו על ידי מחותני הנכבד הרה"ח רבי יעקב משה שפיצר שליט"א, מנהל מוסדות "אמרי שפר" בשכונת הר-נוף, ירושלים. הם מסופרים בגוף ראשון, מפיו, כְּבֵעַל המעשה. בסיפור "על כסאו (לא) ישב זר" היה הוא אחד משני המשולחים, ובסיפור "שובר כל עצמותיו" התלווה אל כ"ק האדמו"ר משומרי אמונים שליט"א ושמע את הסיפור מבעל המעשה עצמו.

הקול קול יעקב

ירושלים העתיקה, תקע"ט.

הסמטאות הצרות והמחניקות היו מלאות אדם כמו כל בוקר בשעה הזו. בירושלים העתיקה לפני 190 שנה. פקידים טורקיים חובשי תרבושים אדומים טיילו בנחת בין החנויות הצרות והכוכים החשוכים וסקרו בעין עצלה את הסחורה המוצעת למכירה. מעט סדקית, מטפחות צבעוניות וכאפיות בגווני ורוד שחור. מוכר הפחמים ישב ברגלים משוכלות בפתח חנותו ומצץ את הנרגילה שלו בשלווה. שני חצאי שפמו העבות והצהבהב מטבק התרוממו זה לקראת זה עם כל שאיפה ונשיפה כשתי תולעים שמנות. מאחוריו, במעמקי חנותו הקטנה היתה ערמת פחמים נשענת על הקיר השחור ומטפסת עד לגובהו של אדם גוף. ימי החורף והביקוש המוגבר לפחמים חלפו, ובימות הקיץ לא נמצא להם שימוש אלא רק לגיהוץ ולהסקת דוודי המים במרחצאות הציבוריים. ישמעאלים לבושים בתלבושתם הערבית המסורתית טיילו בכל מקום. גלימת בד שחורה קלה עוטה על גופם מלמעלה ולרגליהם מכנסי בד לבנים ורחבים כשק. רובם היו יחפים, וכפות הרגליים שפיתחו עור עבה וגס לא חשו בלחצם של אבני המרצפת ואפילו לא בדקירתם של אבני חצץ קטנות. ילדים קטנים התרוצצו בין רגליהם של העוברים

והשבים, רדפו בצהלה אחרי חמור אפור שצעד עמוס משאות, והתקהלו ליד טסי הנחושת עמוסי הבקלאווה והסוכריות המתוקות. המוני זבובים ויתושים התעופפו ליד מוצרי המזון המזוהמים וטיילו באין מפריע ברגליים שדרכו לפני כן בתעלות הביבין...

הנה כי כן, ירושלים היתה עיר חסרת כל היגיינה וסניטציה מינימלית, ולא יפלא אם מדי פעם פרצו בה מגיפות לרוב. שיעור התחלואה ותמותת התינוקות (ומבוגרים) באותן שנים בירושלים היה מהגבוהים בעולם. סבון היה בקושי לכביסה. המים במשורה, ורחיצת ידיים בחומרי ניקוי - מושג שטרם הומצא.

אך מכל המגיפות הקשות ומטילות האימה שירדו על ירושלים, היתה המגיפה של שנת תקע"ט הגרועה שבכולן.

לפתע פתאום פרצה המגיפה ואפילו שם לא ניתן לה. לא ידעו מה פשרה וכיצד ניתן להתגונן מפניה. היא היתה קטלנית ומדבקת באופן קיצוני ומי שדבקו בו נגיפי המחלה, לא זכה להישאר בחיים.

היו אלה כרגיל, הפעוטות ששילמו בחייהם ראשונים. אותו תינוק עליז שזה עתה שיחק בחצר והתפלש בגיגית הכביסה בחדוות תינוקות אופיינית, החל לבכות בכי נורא של כאבים קשים. כל שעשו להרגיעו לא הועיל, הילד התפתל ביסורים, גנח וצרר כאחוז דיבוק וקמעא קמעא נטשוהו כוחותיו. בכיו חדל ונדם ופניו הירקרקות מיסורים החווירו. לא יצאו שעות מרובות עד שגופתו מוטלת היתה חסרת חיים במיטתו.

ואחריו בא אחיו, ומיד אחריהם אחותם הגדולה... כללו של דבר. אין הפורענות מתחלת אלא מן העוללים, ולאחריהם היא נוטלת את שלה מן הגדולים.

המגפה השתוללה בירושלים בכל חומרתה וקטלה מאות אנשים נשים וטף ללא אבחנה. יהודים, ישמעאלים, ונוצרים. אך הכל שמו לבם לתופעה הפלאית כי בקרב היהודים, אחוז התמותה והתחלואה קטן לאין

שיעור מאשר בין האוכלוסיה הלא יהודית. ואין לדעת אם נבע הדבר מתודעת הניקיון שרווחה בקרב האוכלוסיה היהודית למרות התנאים הקשים והאמצעים הדלים שעמדו לרשותם, או שמא זכו להגנה שמימית בגלל קדושתם וטהרתם.

בהלה גדולה ירדה על פרנסיה הישמעאלים של ירושלים. מנהיגי הציבור הערבי נועדו ביניהם לישיבת חירום, לנוכח המצב הקשה, במטה השלטון הטורקי השולט בירושלים.

"המחלה תקטול את כל העיר" פתח הפחה בקול רווי חשש, "אח מדביק אח ואבא מדביק את בנו. שכן נדבק משכן וסבתא מנכדה".

"עלינו לשים קץ לדבר" הצטרף אליו הקאדי הראשי.

"וכיצד?" שאל קצין צבא בכיר, "והרי המגיפה מקננת בתוכנו"

"היא נובעת מתוך הסחי והמאוס שבסמטאות המעופשות" טען הפחה. "הרחובות מזוהמים. שלוליות מלאות מים עכורים נקווים בכל חצר. התושבים אינם מסלקים את מקור הביאוש ומגפת הדבר מתפשטת מן הלכלוך, כידוע".

"ומה עושים?" שאל שיח' בא בימים.

"עלינו לעזוב את העיר" רעם קולו של הפחה. "לברוח מיד ולאלתר מתוך הסמטאות המזוהמות. אין לנו שום אפשרות להתמודד עם כל כך הרבה לכלוך ואשפה, ועל כן נעזוב את העיר לכמה שבועות עד שיתייבשו השלוליות המזוהמות ותעלות הביבין. החמה תזרח על מקור המים הרעים ותחטא את הזוהמה והרפש. אנחנו נברח ונחסה בינתיים במקום אויר צח ורענן, טהור ובריא, ושם נחנה עד שתדעך המחלה".

וכך היה. תושבי ירושלים כולה, אנשים נשים וטף קמו ביום אחד וברחו מתוך העיר הנגועה.

ואמנם, אין אפילו צל של דמיון בין ירושלים רבתי של ימינו אלה, על גודלה העצום ומספר תושביה המגיע למאות אלפים לבין ירושלים

העתיקה של שנת תקע"ט. אז היתה זו רק העיר העתיקה ותו לא. ומספר התושבים, היהודים והנכרים גם יחד, לא היה אלא כמה אלפים, ולמרבה הגיע עד לרבעה אחת. אך המחזה של העיר המתרוקנת מכל תושביה היה מדכא כל לב.

מן החומות יצאו גברים ונשים, זקנים וצעירים, מעולל ויונק ועד איש שיבה. כל משפחה ארזה בחפזון צרור מיטלטלין של דברים נחוצים, העמיסו הכל על חמורים וגמלים, סוסים ופרדות ויצאו בחופזה רבה מן העיר המנוגעת. אחוזי אימה ופחד היו ולא התמהמהו אפילו שעה קלה. באותו יום לא ניכר שום הבדל בין נגיד ושוע לבין דלת העם, ובין בני המעמדות הגבוהים לפשוטי 'עמך'. השוטרים והגנבים, הטובים והרעים כולם עזבו ביחד את ביתם ונסו על נפשם בטרם תכה אותם המגפה.

וכל המחנה העצום הזה של הנמלטים, שהיה מורכב מבני כל הדתות, שם את פניו לסביבות קבר שמואל הנביא. היהודים התמקמו במתחם קבר שמואל הנביא, בעוד הערבים והנוצרים מחפשים להם מקום מפלט לא הרחק, בשטחי הכפר "בית איכסא". למזלם הרב היו אלה כאמור ימי הקיץ, ימים בהירים עם מזג אויר נוח, ללא עננים מאיימים ממעל וגשמי זעף היורדים הישר על מחנה ענק של פליטים השוכנים באוהלי בד עלובים.

ישבו המוני הגולים בין הכפרים, קנו את מזונם וכל צרכיהם אצל יושבי הכפרים שמסביב והמתינו באפס מעש עד יעבור זעם המגיפה.

עם רדת ליל, כאשר איש לא הבחין במעשיו קם רבי הלל ריבלין ממקומו והחל צועד לעבר העיר העתיקה.

מאז הגיע רבי הלל ריבלין מעירו שקלוב שבליטא לפני עשר שנים, בשנת תקס"ט, עמד בראש הישוב היהודי בירושלים. רבי הלל משקלוב היה גדול בתורה ומורה הוראה מובהק, מתלמידיו החשובים של הגר"א

מוילנא. בשנת תקס"ט כאמור, עלה לארץ ישראל בראש שיירה של תלמידי הגר"א הנקראים "פרושים". חלק מהעולים ארצה השתכן בעיר הקודש צפת וחלק בירושלים. רבי הלל הגיע לירושלים ומכוח אישיותו הדינאמית והתוססת לא ישב בירושלים אפילו יום אחד באפס מעשה. מיד בהגיעו לירושלים החל לשכור ולרכוש דירות וחצרות מידי בעליהם הערבים, ולשכן בהם את בני הישוב היהודי שהיו באותם ימים ציבור מועט. בד בבד עם זאת היה עסוק יומם וליל בייסוד מוסדות של תלמודי תורה וחברה לטיפול בחולים. ויחד עם כל פעילותו הנמרצת מצא זמן לשבת שעות רבות ביום וללמוד, והוכר בעיר כמורה הוראה שמפסקיו לא זזו.

וחוץ מכל עיסוקיו, ונוסף להם, הקפיד רבי הלל משקלוב לבוא מדי לילה לכותל המערבי, ולערוך שם תיקון חצות בבכיה מרה על שריפת בית אלוקינו, כאילו ברגע זה חרב בית המקדש מול עיניו.

וגם בלילה הזה לא חשב רבי הלל לבטל את מנהגו הקבוע. והוא החל צועד לעבר ירושלים, בחושך העבות, כאשר רק פנס רוח "לאמטערנע" מאיר את דרכו באור קלוש, למען לא יינגפו רגליו בבורות ובפחתים ולא יתנפלו עליו תנים ושועלים.

קשה היתה עליו הדרך כיון שהיה שרוי בצום זה יותר מיממה. מאז הודיעוהו ראשי השלטון הערבים כי עליו לדאוג לפינוי מוחלט של כל הציבור היהודי, קיבל עליו תענית. לבו אמר לו כי אין זה דבר של מה בכך, ואם העיר מקיאה את כל יושביה, יש לצום ולהתפלל לה' שיכפר עוון ויעביר את רוע הגזירה.

לקראת חצות לילה עמדו רגליו בשערי העיר. לבו הזדעזע מול המראה. העיר שהיתה הומה מאדם הפכה באחת לעיר רפאים. שקטה ושוממת כמו בית הקברות במעלה הר הזיתים הסמוך. נפש חיה לא נותרה בבתים, ואילו רצו הגנבים, היו יכולים להתעשר בקלות, לפי

שהבתים כולם היו פתוחים בפניהם, ללא שומריהם ובעליהם. אלא שגם הגנבים כזכור, נטשו את העיר מחמת המגפה...

צעד רבי הלל בין הבתים הנטושים והעיר שקטה ודוממת. רק קול צעדיו נשמע ברחוב.

בלב מר הגיע לרחבה הקטנה של הכותל המערבי, השתטח ארצה מלוא קומתו ומלבו הנסער והכאוב התפרצה יללה מרה. אוי לנו שכך עלתה לנו, בית האלוקים נחרב והעיר האבלה נותרה מבלי בניה. ואוי לו שכך עלתה לו לראות את העיר השוממה מאין יושב, ומלאך המות מטייל בעיר ושוחר לטרף.

זכר הנספים במגפה, נפשות יקרות וטהורות, עלה על לבו והגביר את בכיו עשרת מונים.

וכך שכב רבי הלל, פניו כבושות בקרקע ובכה בכיות מרות וערך תיקון חצות מלבו הקרוע, עד שדומה היה עליו כי מלאכי מרום מבכים יחד עמו את צערה של השכינה אשר מאז חרב הבית, נותרה ללא בית דירה, ומלכו של עולם, אשר ברא את עולמו כדי להשכין את שכינתו בין דרי מטה דווקא, בוכה ומקונן "אוי לו לאב שהגלה את בניו ואוי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם".

מרוב בכייה ומרירות וחולשת הצום נשמט ראשו בתשישות על הארץ וישכב ויירדם.

בחלומו רואה הוא דמות מאירה כשמש. איש עטור שיבה עומד לפניו. זקן צחור כשלג יורד על חזהו ופניו כמלאך האלוקים. והכיר רבי הלל בדמות הזו את תואר פניו של רבו הגאון החסיד רבי אליהו מוילנא, אשר עודד תמיד את העלייה וההתיישבות בארץ ישראל, והודות לו קם והיה הישוב הזה. ניגש רבי הלל אל הגר"א ושפך את לבו לפניו על המגפה הקשה אשר פרצה בעיר והפילה חללים רבים. אך הזקן לא נתנו להמשיך בדבריו ואמר לו בחרו אף:

"למה רוקנתם את העיר מיושביה? מי נתן לכם רשות לבטל תורה מתינוקות של בית רבן? וכי קצרה יד ה' מהושיע?!"

והמשיך הגאון ואמר לו בחלומו: דע לך, כי קול התורה המצפצף ועולה מבתי כנסיות ובתי מדרשות מפי תינוקות שלא טעמו טעם חטא, כוחו גדול לבטל ולהסיר כל מיני מחלות וצרות, ולקרוע את רוע הגזירות. למה השבתתם תורה מפיהם של תשב"ר ועזבתם את העיר בבהלה?"

רבי הלל רצה להצטדק בפני רבו הגאון ולספר כי הישמעאלים הכריחו אותם, אך הגאון לא נתנו לדבר והמשיך:

והגית בו... ת"ת "עץ חיים" תש"ך

לך כנס את כל ילדי ירושלים בעיר הקודש, חיזרו מחר בבוקר אל העיר להגות בתורה יומם ולילה בלי הפוגות. ישקף ה' וירא. יעלו אל כסא כבודו קולות התורה וירחם ה' על עמו ועל עירו. וסימנך - הוסיף ואמר הגאון – "ויצא מבת ציון כל הדרה, אלו תינוקות של בית רבן" (איכה

רבתי. פרשה א, "כיון שגלו תינוקות גלתה שכינה עמהם, הלא הוא דכתיב עולליה הלכו שבי לפני צר, מיד ויצא מבת ציון כל הדרה".

הקיץ רבי הלל משנתו ותתפעם רוחו על דברי רבו הקדוש. והדברים צלצלו באוזניו שעה ארוכה.

כל חושיו אמרו לו כי חלום אמת היה.

בלב קל הלך עתה חזרה את כל הדרך הארוכה. הגיע לפנות בוקר לאתר קברו של שמואל הנביא, עורר את קהל הישנים לתפילת ותיקין בציון הקדוש וסיפר להם את דבר החלום.

לאנשי ירושלים לא היה ספק בנאמנותו של רבי הלל כפי שלא הסתפקו אפילו לרגע קל במהימנותו של החלום עצמו. האמן האמינו בלב שלם כי הגאון מוילנה אכן נגלה לתלמידו החביב כדי להעיר למוסר אוזנו לבל יבטלו את ילדי תלמודי התורה בירושלים ממשנתם, שריח ניחוח של תורתם והבל פיהם שאין בו חטא עולה לפני המקום כקטורת הסמים.

מיד לאחר התפילה החלו מתארגנים לחזרה לירושלים. ארזו את כל חפציהם ומטלטליהם והחלו פוסעים, איש צרורו על שכמו.

הישמעאלים השוכנים בכפר בית איכסא פקחו עיניהם והביטו בהם כלא מאמינים. "יהודים, להיכן אתם הולכים".

"חוזרים הביתה". ענו בגאון.

"וואלה, אתם מג'נונים. הרי המגפה משתוללת בעיר".

הראו להם היהודים את הטף, אלו תינוקות של בית רבן ואמרו בשלוה, "בשבילם אנו חוזרים. מובטחים אנו כי בזכות תורתם, לא יקרה לנו שום אסון".

לאחר כמה שעות שבו כל יהודי ירושלים לבתיהם. ילדי ה'חדרים'
התייצבו עם מלמדיהם במקום לימודם, ומיד היה קול לימוד התורה שב
ומהדהד בקול נעים ברחובות ירושלים, כמימים ימימה.

הערבים אכולי סקרנות היו, לדעת מה עלה בגורלם של שכניהם
היהודים, האם צלחה דרכם או שמא המגפה אוכלת בהם. כיון ששמעו
כי המגפה נעצרה ואין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה בעיר הקודש ולא
נשאר עוד כל זכר מהמחלה, שבו גם הישמעאלים באלפיהם לבתיהם,
והחיים בירושלים העתיקה חזרו למסלולם...

מזכרונות משפחת טרייצקי, כפי שקבלו מזקנם הגאון הצדיק
רבי ישעיהו חשין זצ"ל, תלמידו של השרף מוהרי"ל מבריסק
זיע"א ששמע את הסיפור מפיו.